

Tomasz Wytrwał

Kościelny "modus procedendi" w przypadkach pedofilii

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/1-2, 229-253

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. TOMASZ WYTRWAŁ OP

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

KOŚCIELNY MODUS PROCEDENDI W PRZYPADKACH PEDOFILII¹

Treść: Wstęp. – 1. Pedofilia jako czyn przestępny. – 1.1. Definicja pedofilii. – 1.1.1. Definicja psychiatryczna. – 1.1.2. Definicja wg prawa kanonicznego. – 1.2. Czyn pedofilny. – 1.3. Chaos terminologiczny. – 1.4. Rodzaje czynów pedofilnych. – 2. Sprawca przestępstwa. – 3. *Modus procedendi*. – 3.1. *Modus procedendi*, gdy sprawcą jest duchowny. – 3.1.1. Powiadomienie przełożonego kościelnego. – 3.1.2. Wstępne dochodzenie. – 3.1.3. Powiadomienie Kongregacji Nauki Wiary. – 3.1.4. Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary. – 3.1.5. Przedawnienie. – 3.2. *Modus procedendi*, gdy sprawcą jest zakonnik. – 3.2.1. Powiadomienie przełożonego kościelnego. – 3.2.2. Wstępne dochodzenie. – 3.2.3. Powiadomienie najwyższego przełożonego. – 3.2.4. Powiadomienie Stolicy Apostolskiej. – 3.2.5. Wydalenie i jego skutki. – Zakończenie.

Wstęp

Słowo *pedofilia* pochodzi od greckiego *paidophilos* (παιδοφιλος) – kochający dzieci². W starożytnej Grecji pedofilię gloryfikowano³. Podobnie w krajach kultury Wschodu zachowania pedofilne na ogół nie były ścigane i uchodziły za normalne praktyki seksualne⁴.

¹ Niniejszy tekst został ogłoszony przez Autora na Konferencji Rzeczników *Rozwiązywanie sytuacji kryzysowych w Kościele*, Turno k. Białobrzegów (diecezja radomska) w dniu 17 lutego 2009 r., zorganizowanej przez Rzecznika Episkopatu Polski.

² Słownik grecko-polski, red. Z. Abramowiczówna, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1962, t. III, s. 365.

³ S. Dulko, *Pedofilia*, [w:] *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, t. 20, s. 423.

⁴ Tamże.

Inaczej do zjawiska pedofilii podchodził Kościół, który od samego początku potępiał rozpustę, a wśród niej pedofilię. Przytoczmy kilka przykładów.

Koło 100 roku powstaje *Didache* – jakby podręcznik katechisty⁵, mówiący o najważniejszych sprawach ówczesnego Kościoła: sposobie życia, czyli dwóch drogach: dobrej i złej, liturgii chrztu, poście, modlitwie, modlitwie eucharystycznej. Zawiera także zalecenia dla nauczycieli, wędrownych apostołów i proroków. Omawia w jaki sposób należy obchodzić niedziele, ustanawiać biskupów i diakonów. Zakończenie stanowią napomnienia dotyczące czujności w obliczu bliskiego końca.

Autor *Didache* w części omawiającej zalecenia drogi życia tak pisze: „Nie zabijaj, nie cudzołóż, nie uwodź młodych chłopców, nie uprawiaj rozpusty, nie kradnij, nie zajmuj się magią ani czarami, nie zabijaj dzieci przez poronienie ani nie przyprawiaj ich o śmierć po urodzeniu, nie pożądaj własności swego bliźniego”⁶.

Postawa autora *Didache* jest jednoznaczna. Uwodzenie młodych chłopców jest rozpustą, a tym samym jest jednym z najcięższych przewinień pierwotnego Kościoła.

Św. Justyn urodził się ok. 100 r., w wieku trzydziestu lat nawrócił się na chrześcijaństwo, zginął w Rzymie śmiercią męczeńską przez ścięcie mieczem ok. 165 r.⁷

W swojej *Apologii*, która powstała ok. 153 r.⁸, opisuje haniebną zwyczaj porzucania dzieci w przytułkach, które „hoduje się” tam na rozpustę⁹.

Synod w Elwirze (305-306), który był synodem dyscyplinarnym, między innymi poruszał zagadnienia dotyczące przestępstw seksu-

⁵ H. P i e t r a s, *By nie milczeć o Bogu – Zarys teologii Ojców Kościoła*, Kraków 1991, s. 37.

⁶ *Didache* II, 2, [w:] *Pierwsi świadkowie*, tłum. Anna Świderkówna, Kraków 1988, s. 40.

⁷ Na temat życia św. Justyna zob. Św. J u s t y n, *Apologia. Dialog z Żydem Tryfonem*, tłum. A. Lisiecki, Poznań 1926, Wstęp, s. XIII-XXV.

⁸ Tamże, Wstęp, s. LXIII.

⁹ Św. J u s t y n, *Apologia*, I, 27: „Co więcej, by nas zachować od niesprawiedliwości i bezbożności, wpojono nam, że porzucanie niemowląt jest zbrodnią, najpierw dlatego, że to prawie wszystkie takie dzieci prowadzi do nierządu, nie tylko dziewczęta, ale i chłopcy. Bo tak jak niegdyś na pastwiskach hodowano trzody wołów, kóz, owiec i koni, tak teraz hoduje się dzieci wyłącznie na rozpustę.” [w:] Tamże, s. 32-33.

alnych. W *Kanonie 71* mówi wprost o karze za pedofilię: „Gwałciciele dzieci nawet na koniec nie otrzymają komunii”¹⁰.

Konstytucje apostołskie powstałe w Antiochii około 380 roku składają się z ośmiu ksiąg stanowiących kompilację różnych tekstów dostosowanych do wymogów swojego czasu. Interesująca nas część odwołując się do *Didache* potępia pedofilię: „Nie będziesz uwodził chłopców, gdyż grzech pochodzący z Sodomy sprzeciwia się naturze, a miasto to złupił ogień zesłany przez Boga”¹¹.

Dekret Gracjana jest prywatną kolekcją powstałą około 1140 r.¹², w której autor uzgodnił ze sobą dotychczasowe ustawodawstwo. W zbiorze tym akty seksualne z młodymi chłopcami zostały zakwalifikowane jako przestępstwo z zakresu prawa kanonicznego¹³.

W duchu *Konstytucji apostołskich* porównujących pedofilię do grzechu pochodzącego z Sodomy wypowiadają się sobory powszechne: Lateraneński III obradujący w 1179 r.¹⁴ oraz Lateraneński IV obradujący w 1215 r.¹⁵

¹⁰ Synod w Elwirze, Kanon 71: „Stupratoribus puerorum nec in finem dandam esse communionem”, [w:] *Dokumenty synodów od 50 do 381 roku*, Synody i Kolekcje Praw, Kraków 2006, Tom I, s. 60.

¹¹ *ConstApost VII, 2,10*, [w:] *Konstytucje apostołskie oraz Kanony Panfilosa z apostołskiego synodu w Antiochii. Prawo kanoniczne świętych Apostołów. Kary świętych Apostołów dla upadłych. Euchologion Serapiona*, Synody i Kolekcje Praw, Kraków 2007, Tom II, s. 176.

¹² T. Pawluk, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Zagadnienia wstępne i normy ogólne*, Olsztyn 1985, t. I, s.102.

¹³ D. I, de poen., c. 15: „Sollicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter uoluntatem perniciosae libidinis extra ordinem puniuntur.

§. 1. Qui stuprum puero (abducto uel corrupto comite,) persuaserit, aut mulierem aut puellam interpellauerit, quidue inpudicitiae gratia fecerit, domum prebuerit pretium, quo is persuadeat, dederit, perfecto flagitio punitur capite, imperfecto in insulam deportatur. Corrupti comites summo supplicio afficiuntur”.

¹⁴ Sobór Lateraneński III, Kanon 11: „Ktokolwiek nadal będzie żył w takiej niewstrzeźliwości, która niezgodna jest z naturą, z powodu której ‘nadchodzi gniew Boży na buntowników’ oraz pięć miast zniszczył ogniem, a zostanie to odkryte, jeśli jest duchownym, zostanie wyłączony ze stanu duchownego albo zmuszony do pobytu w klasztorze w celu odbycia pokuty, jeśli jest osobą świecką będzie poddany ekskomunice oraz całkowicie odsunięty od wspólnoty wiernych.” [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, Kraków 2007, Tom II, s. 185-187.

¹⁵ Sobór Lateraneński IV, Kanon 14: „Aby zreformować na lepsze obyczaje i postępowanie duchownych, niech wszyscy starają się żyć powściągliwie i czysto; zwłaszcza osoby po święceniach niech wystrzegają się występku żądzy, szczególnie tego, za który

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. wyliczając przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu na pierwszym miejscu umieszcza przestępstwo popełnione z osobą małoletnią poniżej szesnastego roku życia¹⁶.

Podobnie Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r. przestępstwo popełnione z osobą małoletnią poniżej szesnastego roku życia zalicza do przestępstw przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu¹⁷.

Inaczej do wspomnianych przestępstw podchodzi Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich wspominając jedynie ogólnie o trwaniu w grzechu zewnętrznym przeciwko czystości¹⁸.

Natomiast Katechizm Kościoła Katolickiego nadużycia seksualne popełnione przez dorosłych na dzieciach lub młodzieży, powierzonych ich opiece, porównuje do kazirodztwa¹⁹.

To krótkie studium dokumentów Kościoła jednoznacznie ukazuje, iż nauczycielski urząd Kościoła potępiając grzechy przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu wyraźnie zalicza do nich także nadużycia seksualne popełnione z nieletnimi²⁰.

‘przychodzi gniew Boży’ z nieba ‘na synów niewierności’, aby w obliczu Boga Wszchemogącego mogli posługiwać z czystym sercem i ciałem.” [w:] *Dokumenty Soborów Powszechnych*, Kraków 2007, Tom II, s. 251-253.

¹⁶ CIC 1917, can. 2359 §2: „Si delictum admiserint contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum, vel adulterium, stuprum, bestialitatem, sodomiam, lenocinium, incestum cum consanguineis aut affinibus in primo gradu exercuerint, suspendantur, infames declarentur, quolibet officio, beneficio, dignitate, munere, si quod habeant, priventur, et in casibus gravioribus deponantur”.

¹⁷ KPK 1983, kan. 1395 § 2: „Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego”.

¹⁸ KKKW, kan. 1453 § 1: „Duchowny konkubinariusz lub trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko czystości wywołującym zgorszenie, powinien zostać ukarany suspensą, do której, gdy trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary aż do depozycji”.

¹⁹ KKK, 2389: „Do kazirodztwa zbliżone są nadużycia seksualne popełniane przez dorosłych na dzieciach lub młodzieży powierzonych ich opiece. Grzech ten jest jednocześnie gorszący zamachem na integralność fizyczną i moralną młodych, którzy będą nosić jego piętno przez całe życie, oraz pogwałceniem odpowiedzialności wychowawczej”.

²⁰ Szerzej na ten temat zob. N. P. C a f a r d i, *Before dallas – the original response of the American bishops to the clergy’s sexual abuse of minors: an historical synopsis and canonical analysis*, Romae 2006.

1. Pedofilia jako czyn przestępny

Do nauki termin *paedophilia erotica* został wprowadzony w 1886 roku przez wiedeńskiego psychiatrę Richarda von Krafft-Ebing'a w dziele pt.: *Psychopathia sexualis*²¹.

1.1. Definicja pedofilii

Dla potrzeb naszego studium zapoznamy się z definicją pedofilii w ujęciu psychiatrycznym oraz według prawa kanonicznego. Jednocześnie dla głębszego zrozumienia zagadnienia od pedofilii odróżnimy czyn pedofilny.

1.1.1. Definicja psychiatryczna

Psychiatria jest jedną z dziedzin medycyny, zajmującą się zaburzeniami procesów myślowych i sfery emocjonalnej człowieka oraz pojawiającymi się na tym podłożu patologicznymi zachowaniami²².

W psychiatrii wśród zaburzeń seksualnych i nieprawidłowych zachowań seksualnych odbiegających od ogólnie przyjętych etycznych norm współżycia heteroseksualnego zaliczamy:

- a) transeksualizm,
- b) transwestytyzm,
- c) zaburzenia identyfikacji płciowej w dzieciństwie,
- d) fetyszizm,
- e) ekshibicjonizm,
- f) oglądactwo,
- g) pedofilie,
- h) sadomasochizm²³.

²¹ Richard von Krafft-Ebing (ur. 14 VIII 1840 r., zm. 22 XII 1902 r.), psychiatra niemiecki, zajmował się przede wszystkim psychopatologią sądową, zaburzeniami życia płciowego oraz nerwicami. W 1886 roku napisał dzieło *Psychopathia sexualis* jest to zbiór przypadków seksualnych zaburzeń. Podaję za: *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa 2004, t. 14, s. 515; zob. także *Psychiatria. Podręcznik dla studentów medycyny*, red. A. B i l i k i e w i c z, Warszawa 2001, s. 332.

²² Por. M. T. H a s l a m, *Psychiatria*, Poznań 1997, s. 20.

²³ Wyliczam na podstawie: Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 2000, s. 180-185.

Pedofilia jest to dewiacja seksualna polegająca na odczuwaniu satysfakcji seksualnej tylko i wyłącznie w kontaktach osoby dorosłej z dziećmi nie posiadającymi drugo- i trzeciorzędowych cech płciowych. W kontaktach tych niektórzy mogą preferować dziewczynki inni chłopców, albo są zainteresowani jedną i drugą płcią²⁴.

Według *Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10* oraz według klasyfikacji *Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego DSM-IV* pedofilia zaliczana jest do kategorii zaburzeń preferencji seksualnych²⁵.

Jednocześnie nie prowadzi się żadnych dyskusji nad medyczną zmianą statusu pedofilii.

Aby dany czyn mógł być zakwalifikowany jako pedofilia, według *Międzynarodowej Klasyfikacji Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10*, musi spełnić ogólne kryteria zaburzeń preferencji seksualnych oraz szczegółowe kryteria przypisywane pedofilii.

Do ogólnych kryteriów zaburzeń preferencji seksualnych zaliczamy:

- a) osoba doświadcza powtarzającego się, nasilonego popędu i wyobrażeń seksualnych dotyczących niezwykłych przedmiotów lub działań;
- b) osoba zarówno realizuje ten popęd, jak i odczuwa z tego powodu wyraźne cierpienie;
- c) preferencja występuje od co najmniej 6 miesięcy²⁶.

Do szczególnych kryteriów opisujących pedofilię zaliczamy:

- a) spełnione ogólne kryteria zaburzeń preferencji seksualnych;

²⁴ Por. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 2000, kod F65.4, s. 183.

²⁵ Por. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 2000, kod F65.4, s. 183-184. Według DSM-IV (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*) pedofilia oznaczana jest kodem 302.2. Szerzej o obu klasyfikacjach: *Psychiatria. Podręcznik dla studentów medycyny*, red. A. B i l i k i e w i c z, Warszawa 2001, s. 332-342.

²⁶ Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Badawcze kryteria diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 1998, s. 124.

- b) utrwalona lub dominująca skłonność do aktywności seksualnej z dzieckiem lub dziećmi w wieku przed pokwitaniem²⁷;
- c) osoba ma co najmniej 16 lat i jest o co najmniej 5 lat starsza od dziecka lub dzieci z niniejszego kryterium podpunkt b)²⁸.

Ponadto wyróżnia się następujące typy pedofilów:

- a) Infantylny – jest to osobowość niedojrzała: jest łagodny, preferuje nie tyle ostry seks, ile zabawy seksualne z dziećmi, np. dotykanie, głaskanie, całowanie, przytulanie.
- b) Dewiant – jest biologicznie zaprogramowany jedynie na seks z dziećmi. Kontaktów z nieletnimi poszukuje już w wieku dojrzewania. Preferuje kontakty oralno-genitalne.
- c) Regresywny – traktuje dziecko jak osobę dorosłą – dziewczynka jest dla niego dojrzałą kobietą. Doprowadza on do pełnych stosunków seksualnych.
- d) Sadysta – osiąga pełną satysfakcję seksualną jedynie poprzez brutalny gwałt na dziecku²⁹.

Podsumowując możemy powiedzieć, że pedofilia jest przejawem dewiacji seksualnej polegającej na dowolnej aktywności seksualnej dorosłego człowieka podejmowanej z dzieckiem.

Bardzo ważna jest tutaj intencja działania osoby dorosłej, a nie tylko samo jej zachowanie. Przecież głaskanie, całowanie, oglądanie ciała małego dziecka przez rodziców, dziadków czy innych krewnych, podyktowane ich miłością do dziecka, nie ma nic wspólnego z pedofilią.

1.1.2. Definicja wg prawa kanonicznego

Dyspozycja kanonu 1395 §2 KPK stwierdza: „Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, powinien być

²⁷ W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że chodzi tu o dzieci, które nie ukończyły 13 roku życia.

²⁸ Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Badawcze kryteria diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 1998, s. 125.

²⁹ J. B l i k o w s k a, *Międzynarodówka pedofilów*, [w:] Tygodnik „Wprost”, Numer 40/2002 (1036), z 6 października 2002.

ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego”³⁰.

Tym samym kan. 1395 §2 KPK sankcją karną obwarowuje cztery typy przestępstw naruszające szóste przykazanie Dekalogu.

Trzy z nich wyróżnia sposób popełnienia przestępstwa:

- a) z użyciem przemocy,
- b) pod wpływem gróźb,
- c) dokonane publicznie³¹.

Czwarty typ przestępstwa dotyczy podmiotu biernego czynu przestępnego. Czyli sytuacji, w której ofiara czynu przestępnego nie ukończyła 16 roku życia³².

Na zaistnienie tego przestępstwa nie ma wpływu to, czy ofiara zgadza się na czyn o charakterze seksualnym, czy wyraża sprzeciw, jak również to, czy jest świadoma czy nieświadoma tego czego dokonuje sprawca czynu przestępnego³³.

Szczególnie ciężka natura tego przestępstwa sprawiła, że Kongregacja Nauki Wiary 18 maja 2001 roku wystosowała *List* skierowany do wszystkich biskupów Kościoła katolickiego oraz do innych zainteresowanych ordynariuszy i hierarchów o cięższych przewinieniach zastrzeżonych tejże Kongregacji³⁴.

W *Liście* tym znajdujemy trzy kategorie przestępstw kościelnych, których rozpatrywanie zostało zastrzeżone Kongregacji Nauki Wiary:

1. Przestępstwa popełnione przeciw świętości Ofiary oraz Sakramentu Najświętszej Eucharystii.
2. Przestępstwa przeciw świętości Sakramentu Pokuty.
3. Przestępstwo przeciw dobrym obyczajom, to jest przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, gdy popełnia je duchowny z osobą przed osiemnastym rokiem życia³⁵.

³⁰ KPK 1983, kan. 1395 §2.

³¹ Por. J. S y r y j c z y k, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 163.

³² Por. tamże, s. 163-164.

³³ Por. tamże, s. 165.

³⁴ *Congregatio pro Doctrina Fidei, Epistula a Congregatio pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchos quorum interest: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 18 maii 2001, AAS 93 (2001), s. 785-788.

³⁵ Tamże, s. 786-787.

Tym samym Kongregacja Nauki Wiary podniosła wiek niepełnoletniej ofiary czynu przestępnego do ukończenia przez nią osiemnastego roku życia³⁶.

Wspomniany kanon 1395 §2 KPK bardzo wyraźnie stwierdza także, że sprawcą czynu przestępnego czterech powyższych przestępstw mogą być tylko duchowni.

Należy także zaznaczyć, że wszelka przemoc seksualna według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r. należy do przestępstw *mixti fori*. Oznacza to, że w ich ściganiu i karaniu zainteresowana jest zarówno władza państwowa jak i kościelna³⁷.

Karalność za przestępstwa z kan. 1395 §2 KPK jest obligatoryjna i sprawca powinien być ukarany sprawiedliwą karą z uwzględnieniem prawnej zasady *ne bis in idem*.

Reasumując nasze dotychczasowe rozważania możemy stwierdzić, że na istotne elementy rozumienia przestępstwa pedofilii według dyspozycji kan. 1395 §2 Kodeksu Prawa Kanonicznego składają się:

- a) wiek osoby pokrzywdzonej (nie ukończenie osiemnastu lat),
- b) seksualny charakter czynu, naruszający szóste przykazanie Dekalogu,
- c) sprawcą czynu przestępnego musi być duchowny.

1.2. Czyn pedofilny

Z przytoczonych powyżej rozważań psychiatrycznych i kanonicznych dotyczących pedofilii możemy wywnioskować, że przez czyn pedofilny należy rozumieć każde zachowanie osoby dorosłej wobec dziecka, które jest motywowane popędem seksualnym i służy jego zaspokojeniu.

Nie oznacza to jednak, że każda osoba dorosła dopuszczająca się czynu pedofilnego jest dewiantem w rozumieniu zespołu chorobowego podanego przez *Międzynarodową Klasyfikację Chorób i Problemów Zdrowotnych ICD-10*³⁸.

³⁶ Por. J. S y r y j c z y k, dz. cyt., s. 165.

³⁷ Por. Tamże, s. 164.

³⁸ Por. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Badawcze kryteria diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 1998, s. 124-125.

Czynów pedofilnych mogą dopuszczać się osoby, które wykazują preferencję seksualną do osób dorosłych płci przeciwnej lub tej samej, ale pod wpływem różnych okoliczności podejmują współżycie nie z dorosłym partnerem, a z dzieckiem. W literaturze przedmiotu, jako przykład, podaje się osoby w podeszłym wieku, którym z racji na wiek, trudno jest nawiązać relację seksualną z osobą dorosłą. Wówczas dopuszczają się one obcowania płciowego lub innych czynności seksualnych z dziećmi jako „osobami zastępczymi”³⁹.

1.3. Chaos terminologiczny

Mimo, iż pojęcie *pedofilia* istnieje od starożytnej Grecji, to obecnie obserwujemy olbrzymi chaos terminologiczny związany z tym zagadnieniem. I tak w literaturze, zwłaszcza anglojęzycznej, możemy spotkać następujące określenia związane z pedofilią:

- *przemoc seksualna wobec dzieci*⁴⁰,
- *wykorzystanie seksualne*⁴¹,
- *krzywdzenie seksualne*⁴²,
- *molestowanie seksualne dziecka*⁴³,
- *seksualne nadużycie*⁴⁴.

Wielość terminów sprawia, że wciąż na nowo próbuje się zdefiniować stare zjawisko. Obok definicji psychiatrycznych, uznawanych za najszersze, i prawniczych, uznawanych za najwęższe, pojawiają się definicje tworzone przez różne grupy społeczne. Do takich można zaliczyć definicję proponowaną przez *Standing Committee on Sexually Abused Children* (SCOSAC), która mówi, że za „dziecko seksualnie wykorzystywane można uznać każdą jednostkę w wieku bezwzględnej ochrony, jeśli osoba dojrzała seksualnie, czy to przez świadome działanie, czy też przez zaniedbanie swoich obowiązków społecznych lub obowiązków wynikających ze specyficznej odpowiedzialności za dziecko, dopuszcza do zaangażowania dziecka

³⁹ Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych, *Klasyfikacja zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania ICD-10. Opisy kliniczne i wskazówki diagnostyczne*, Uniwersyteckie Wydawnictwo Medyczne „Vesalius”, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Kraków-Warszawa 2000, kod F65.4, s. 183-184.

⁴⁰ Ang. *sexual offending against minors*.

⁴¹ Ang. *sexual abuse*.

⁴² Ang. *sexual harassment*.

⁴³ Ang. *child molesting*.

⁴⁴ Ang. *sexual misuse*.

w jakąkolwiek aktywność natury seksualnej, której intencją jest zaspokojenie osoby dorosłej”⁴⁵.

Do definicji tej należy dodać, że „wiek bezwzględnej ochrony” określa prawo państwowe oraz że seksualna aktywność pomiędzy osobą dorosłą a dzieckiem zawsze jest traktowana jako nadużycie⁴⁶.

Owe kwestie terminologiczne, z pozoru błahe, mają kolosalne znaczenie. Bowiern od ich ustaleń zależy to czy zachowanie osoby dorosłej wobec dziecka uznamy za molestowanie seksualne czy nie, a osobę, która się tego dopuszcza za sprawcą przestępstwa.

⁴⁵ J. Strzelecka, *Mroczna strona seksualności – sprawcy przemocy seksualnej wobec dzieci. Charakterystyka i etiologia sprawstwa w świetle teorii i badań*, [w:] *Tabu seksuologii. Wątpliwości, trudne tematy, dylematy w seksuologii i edukacji seksualnej*, red. A. J a d k o, Warszawa 2008, s. 59.

⁴⁶ Polski *Kodeks Karny* tak reguluje tę kwestię: „Art. 200 §1. Kto obcuje płciowo z małoletnim poniżej lat 15 lub dopuszcza się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadza ją do poddania się takim czynnościom albo do ich wykonania, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§2. Tej samej karze podlega, kto w celu zaspokojenia seksualnego prezentuje małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej.

Art. 202. §1. Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§2. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§3. Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utrwala lub sprowadza, przechowuje lub posiada albo rozpowszechnia lub publicznie prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§4. Kto utrwala treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§4a. Kto sprowadza, przechowuje lub posiada treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§4b. Kto produkuje, rozpowszechnia, prezentuje, przechowuje lub posiada treści pornograficzne przedstawiające wytworzony albo przetworzony wizerunek małoletniego uczestniczącego w czynności seksualnej podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§5. Sąd może orzec przepadek narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w §1-4b, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.”, *Kodeks Karny*, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. z nowelizacjami.

1.4. Rodzaje czynów pedofilnych

Podobnie jak kwestie terminologiczne, rodzaje czynów pedofilnych nastęrczają wiele trudności interpretacyjnych.

Chodzi o to, że czyny pedofilne najogólniej możemy podzielić na dwie kategorie: bez kontaktu fizycznego oraz z kontaktem fizycznym. Do pierwszej kategorii zaliczamy m.in.:

- rozmowy o treści seksualnej kierowane do dziecka,
- masturbowanie się w obecności dziecka,
- oglądactwo czyli przyglądanie się dziecku np. podczas kąpieli,
- obsceniczne telefony itp.

Natomiast do czynów pedofilnych z kontaktem fizycznym zaliczamy:

- kontakty seksualne polegające na pobudzaniu intymnej części ciała,
- kontakty oralno-genitalne,
- penetracja seksualna,
- stosunki udowe,
- seksualne wykorzystywanie dzieci powiązane z różnymi formami przemocy,
- seksualne wyzyskiwanie dzieci w formie pornografii lub prostytucji dziecięcej⁴⁷.

W tym miejscu rodzi się pytanie czy obie kategorie czynów pedofilnych możemy zakwalifikować jako czyny przestępne według prawa kościelnego.

Dyspozycja kan. 1395 §2 KPK mówi, że karze podlega duchowny, który „wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą małoletnią”. Natomiast kan. 1321 §1 KPK stwierdza, że przestępstwo może być popełnione tylko przez zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu oraz musi być ciężko poczytalne na skutek winy umyślnej (*dolus*) albo winy nieumyślnej (*culpa*)⁴⁸.

Należy się więc zastanowić co to są wykroczenia zewnętrznie przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu.

⁴⁷ Por. S. K l u c z y ń s k a, *Przemoc seksualna wobec dziecka*, [w:] *Niebieska Linia*, nr 3/2002, publikacja w Internecie (<http://www.pismo.niebieskalinia.pl>).

⁴⁸ KPK 1983, kan. 1321 §1: „Nie można nikogo karać, jeśli popełnione przez niego zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu nie jest ciężko poczytalne na skutek winy umyślnej albo nieumyślnej”.

Katechizm Kościoła Katolickiego w części poświęconej Dekalogowi omawiając jego szóste przykazanie wymienia cały szereg wykroczeń przeciwko czystości: rozwiązłość, masturbację, nierząd, pornografię, prostytutkę, gwałt, akty homoseksualne⁴⁹. Ponadto *Katechizm* opisuje wykroczenia przeciwko płodności i godności małżeństwa⁵⁰. Wśród nich wymienia „nadużycia seksualne popełniane przez dorosłych na dzieciach lub młodzieży powierzonych ich opiece”⁵¹.

Jak widzimy sformułowanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego* także nie jest ostre i jednoznaczne.

Można więc stwierdzić, że za przestępne będą tu uznane jakiegokolwiek zewnętrzne czyny o charakterze seksualnym, będące grzechem ciężkim i naruszającym szóste przykazanie Dekalogu⁵².

2. Sprawca przestępstwa

Ustawodawca w kan. 1395 §2 KPK stwierdza, że sprawcą przestępstwa musi być duchowny. Do stanu duchownego zostaje się włączonym poprzez przyjęcie święceń diakonatu⁵³. Tym samym czynu przestępnego może się dopuścić diakon⁵⁴, prezbiter oraz biskup⁵⁵. Od stanu duchownego należy odróżnić wiernych świeckich⁵⁶. Z obu stanów: duchownego i świeckiego wywodzą się wierni, którzy poświęcają swoje życie królestwu niebieskiemu poprzez praktykę rad ewangelicznych⁵⁷.

Zgodnie z kan. 18 KPK, domagającym się ścisłej interpretacji ustaw karnych, zarówno wierni świeccy, zakonnice oraz zakonnicy, którzy nie przyjęli święceń, zgodnie z wolą ustawodawcy wyrażoną w kan. 1395 §2 KPK, nie są zdolni do popełnienia przestępstwa pedofilii⁵⁸.

⁴⁹ KKK, 2351-2359.

⁵⁰ KKK, 2366-2391.

⁵¹ KKK, 2389.

⁵² Zob. D. B o r e k, *Ordynariusz a delicta graviora zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary*, [w:] PK 47 (2004), nr 3-4, s. 127 oraz J. S y r y j c z y k, dz. cyt., s. 165-166.

⁵³ KPK 1983, kan. 266 §1.

⁵⁴ Będzie tu chodziło o diakonów do prezbiteratu jak i o diakonów stałych. Kan. 236 KPK mówiący o diakonacie stałym znajduje się w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* w Księdze II zatytułowanej *Lud Boży*, w Części I pt. *Wierni*, w Tytule III – *Święci szafarze czyli duchowni*. Podobnie uważa D. B o r e k, dz. cyt., s. 126 wraz z przypisem 108.

⁵⁵ KPK 1983, kan. 1009 §1.

⁵⁶ KPK 1983, kan. 207 §1.

⁵⁷ KPK 1983, kan. 207 §2.

⁵⁸ KPK 1983, kan. 18: „Ustawy, które ustanawiają kary, ograniczają swobodne wyko-

Nie oznacza to, że aktualnie obowiązujący *Kodeks* nie wspomina o przestępstwach *de sexto* dokonanych przez zakonników. Dlatego krótkiego wyjaśnienia wymaga kwestia popełnienia przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą małoletnią przez zakonnika, który nie przyjął święceń (*vel* zakonnicę).

Przestępstwa *de sexto* popełnione przez zakonnika zostały opisane przez ustawodawcę w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* w Księdze II zatytułowanej *Lud Boży*, w Części III pt. *Instrytuty życia konsekrowanego i stowarzyszenia życia apostołskiego*. Inaczej mówiąc jest to kodeksowe prawo zakonne.

Dyspozycja kan. 695 §1 KPK stwierdza, że zakonnik powinien być wydalony z instytutu z powodu przestępstwa, o którym w kan. 1395 §2 KPK chyba, że przełożony uzna, iż wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, ponieważ w inny sposób można zaradzić poprawie życia członka oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorzenia⁵⁹.

Oznacza to, że zakonnik, który nie przyjął święceń, jest zdolny do popełnienia czynu przestępnego opisanego w kan. 1395 §2 KPK jednak sposób jego karania nie podlega procedurze zastrzeżonej w *Liście* z 18 maja 2001 r. przez Kongregację Nauki Wiary. Prawodawca daje możliwość ukarania takiego zakonnika przełożonemu. Karą jest wydalenie z instytutu, ale jednocześnie prawodawca daje przełożonemu prawo zawieszenia tej kary ilekroć owy przełożony uzna, że w inny sposób można zaradzić poprawie życia zakonnika oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorzenia⁶⁰.

Identyczny sposób postępowania, jak w sprawach z zakonnikami, którzy nie przyjęli święceń (*vel* zakonnicami), należy zastosować w odniesieniu do członków instytutów świeckich⁶¹.

Reasumując możemy stwierdzić, że czynu pedofilnego mogą się dopuścić duchowni oraz zakonnicy, którzy nie przyjęli święceń i zakon-

nywanie uprawnień albo zawierają wyjątek od ustawy, podlegają ścisłej interpretacji”.

⁵⁹ KPK 1983, kan. 695 §1: „Członek powinien być wydalony z powodu przestępstw, o których w kan. 1397, 1398 i 1395, chyba że w wypadku przestępstw, o których w kan. 1395, § 2 przełożony uważa, iż wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, ponieważ i w inny sposób można zaradzić poprawie życia członka oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorzenia”.

⁶⁰ Por. J. S y r y j c z y k, dz. cyt., s. 166; D. B o r e k, dz. cyt., s. 126-128.

⁶¹ KPK 1983, kan. 746: „Przy wydalaniu członka definitywnie włączonego należy zachować przepisy kan. 694-704, z odpowiednimi modyfikacjami”. Por. także J. S y r y j c z y k, dz. cyt., s. 166.

nice. Jednakże ich odpowiedzialność będzie się różnie kształtować. Przepięstwo popełnione przez duchownych podlega zastrzeżeniu Kongregacji Nauki Wiary, a zakonnicy i zakonnice powinni być ukarani przez swoich przełożonych, nie wyłączając wydalenia z instytutu.

3. *Modus procedendi*

Ponieważ sprawcą czynu pedofilnego może być osoba duchowna lub zakonnik (*vel* zakonnica), tym samym kościelny *modus procedendi* w przypadku czynu pedofilnego będzie szedł dwoma niezależnymi drogami w zależności od tego kim był sprawca przestępstwa.

3.1. *Modus procedendi*, gdy sprawcą jest duchowny

Modus procedendi w przypadku przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnionego przez duchownego z osobą nieletnią przed ukończeniem przez nią osiemnastego roku życia określiła Kongregacja Nauki Wiary w *Liście* skierowanym do wszystkich biskupów Kościoła katolickiego oraz do innych zainteresowanych ordynariuszy i hierarchów o cięższych przewinieniach zastrzeżonych teje Kongregacji⁶². Procedura ta przez Kongregację została zawarta w kilku etapach.

3.1.1. Powiadomienie przełożonego kościelnego

Każde postępowanie sądowe rozpoczyna się od powiadomienia przełożonego kościelnego o popełnieniu przestępstwa. W omawianym przez nas przypadku kompetentnym przełożonym jest ordynariusz lub hierarcha⁶³. Przez ordynariusza należy rozumieć przełożonego kościelnego w myśl kan. 134 §1 KPK⁶⁴ natomiast przez hierarchę przełożonego kościelnego w myśl kan. 984 §1 oraz §3 KKKW⁶⁵.

⁶² *Epistula...*, dz. cyt., s. 785-788.

⁶³ Tamże, s. 787.

⁶⁴ KPK 1983, kan. 134 §1: „Pod nazwą ordynariusz rozumiani są w prawie, oprócz Biskupa Rzymskiego, biskupi diecezjalni oraz inni, którzy – choćby tylko czasowo – są przełożonymi Kościoła partykularnego lub wspólnoty do niego przyrównanej zgodnie z przepisem kan. 368, jak również ci, którzy w nich posiadają ogólną wykonawczą władzę zwyczajną, mianowicie wikariusze generalni i biskupi, a także – dla własnych członków – wyżsi przełożeni kleryckich instytutów zakonnych na prawie a papieskim i kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, którzy posiadają przynajmniej zwyczajną władzę wykonawczą”.

⁶⁵ KKKW, kan. 984 §1: „Hierarchami są: oprócz Biskupa Rzymskiego, przede wszystkim Patriarcha, Arcybiskup większy, Metropolita stojący na czele Kościoła

Owo powiadomienie może dotrzeć do ordynariusza lub hierarchy albo przez ich bezpośrednie działanie albo przez działanie innych⁶⁶. Ordynariusz lub hierarcha dowiaduje się o popełnieniu przestępstwa na skutek własnego działania np. przeprowadzając wizytację kanoniczną. Natomiast dowiaduje się o popełnieniu przestępstwa przez innych na skutek: doniesienia, skargi powodowej, wieści publicznej lub pogłosek⁶⁷.

Należy pamiętać, że w prawie karnym nie tyle ważne jest źródło wiadomości co jej prawdopodobieństwo prawdziwości⁶⁸. Oczywiście nigdy nie możemy *a priori* założyć prawdziwości lub fałszu oskarżenia. Dlatego *List* Kongregacji Nauki Wiary mówi, że ordynariusz lub hierarcha ma wszcząć odpowiednie postępowanie ilekroć dowie się „choćby o prawdopodobieństwie zastrzeżonego przestępstwa”⁶⁹.

3.1.2. Wstępne dochodzenie

Gdy ordynariusz lub hierarcha dowie się o prawdopodobieństwie popełnienia zastrzeżonego przestępstwa powinien, zgodnie z *Listem* Kongregacji Nauki Wiary, rozpocząć wstępne dochodzenie⁷⁰.

Pierwszą czynnością podjętą przez ordynariusza lub hierarchę powinno być upewnienie się o swojej kompetencji. W tym celu służą kryteria kompetencyjne terytorialne lub personalne⁷¹. Ordynariusz lub hierarcha będąc przekonany o swojej kompetencji oraz znając skalę prawdopodobieństwa prawdziwości oskarżenia powinien wydać dekret wszczynający wstępne postępowanie⁷².

Przedmiotem wstępnego dochodzenia będzie formalne zebranie materiału dowodowego dotyczącego oskarżenia z uwzględnieniem elementów składowych definicji przestępstwa w prawie kościelnym,

metropolitalnego *sui iuris*, Biskup eparchialny i ci, którzy czasowo go zastępują w rządzeniu, stosownie do przepisów prawa”.

§3: „Wyżsi przełożeni w instytucjach życia konsekrowanego, posiadający zwyczajną władzę rządzenia, także są Hierarchami, ale nie miejsca”.

⁶⁶ Por. D. B o r e k, dz. cyt., s. 129-130.

⁶⁷ Por. tamże, s. 130-131 oraz KPK 1983, kan. 396 §1 i kan. 628 §1.

⁶⁸ Por. D. B o r e k, dz. cyt., s. 131.

⁶⁹ *Epistula...*, dz. cyt., s. 787.

⁷⁰ Tamże, s. 787; por. także KPK 1983, kan. 1717 §1.

⁷¹ W myśl KPK 1983, kan. 134 §1 oraz KKKW, kan. 984 §1 i §3.

⁷² KPK 1983, kan. 1719; por. także D. B o r e k, dz. cyt., s. 135.

biorąc pod uwagę ewentualne okoliczności wykluczające, zmniejszające lub zwiększające poczytalność domniemanego sprawcy przestępstwa⁷³.

Należy pamiętać, iż dochodzenie wstępne powinno być tak przeprowadzane, aby z jednej strony zagwarantować podejrzanemu prawo do dobrego imienia⁷⁴. Z drugiej strony, zwłaszcza gdy sprawa jest rozgłoszona, należy zadbać o odsunięcie oskarżonego od kontaktu czy pracy z nieletnimi, aby nie powodować ewentualnego dodatkowego zgorzienia. Podczas wstępnego dochodzenia należy też podejrzanemu dać szansę obrony.

Kanony opisujące wstępne dochodzenie nie określają jak długo powinno ono trwać. Ma się ono zakończyć dekretem zamykającym wstępne postępowanie⁷⁵.

List Kongregacji Nauki Wiary wprowadza pewną innowację w postępowaniu wstępnym względem kan. 1718 KPK. Ordynariusz lub hierarcha po zebraniu materiału dowodowego podczas wstępnego dochodzenia nie podejmuje żadnej decyzji, o której w kan. 1718 §1 KPK⁷⁶, ale musi o nim powiadomić Kongregację Nauki Wiary⁷⁷. Tym samym Kongregacja zdejmuje z ordynariusza lub hierarchy obowiązek oceny zebranego materiału dowodowego oraz podejmowania jakiegokolwiek decyzji na tym etapie postępowania.

3.1.3. Powiadomienie Kongregacji Nauki Wiary

Powiadomienie Kongregacji Nauki Wiary o przeprowadzeniu wstępnego dochodzenia powinno dokonać się poprzez przesłanie akt sprawy do tejże Kongregacji. Powinno się przesłać oryginalne dokumenty wraz z ich tłumaczeniem na łacinę lub język nowożytny znany Kongregacji⁷⁸.

⁷³ Por. KPK 1983, kan. 1321-1326.

⁷⁴ Oskarżonemu troska o dobre imię zagwarantowana jest w kan. 1717 §2 KPK.

⁷⁵ Por. D. B o r e k, dz. cyt., s. 140.

⁷⁶ KPK 1983, kan. 1718 §1: „Kiedy elementy wydają się wystarczająco zebrane, ordynariusz winien zdecydować:

¹ – czy może być wszczęty proces w celu wymierzenia albo deklarowania kary;

² – czy to, biorąc pod uwagę kan. 1341, jest wskazane;

³ – czy należy zastosować proces sądowy, czy – jeżeli ustawa nie zabrania – należy się posłużyć dekretem pozasądowym”.

⁷⁷ *Epistula...*, dz. cyt., s. 787.

⁷⁸ W praktyce procesowej Kurii Rzymskiej przyjmuje się, że językami znanymi Kurii jest łacina, j. włoski, j. angielski, j. hiszpański, j. francuski, j. niemiecki.

W Kongregacji następuje ocena nadesłanego materiału dowodowego, po której Kongregacja podejmuje decyzję o dalszym postępowaniu. I tak Kongregacja może zdecydować, iż nadesłany materiał nie spełnia przesłanek materialnych lub formalnych dotyczących badanego przestępstwa i sprawę zakończy. Może zdecydować także, iż dalsze postępowanie ma się toczyć za pośrednictwem własnego trybunału ordynariusza lub hierarchy, którzy prowadzili postępowanie wstępne lub ze względu na szczególne okoliczności sprawy Kongregacja sama przejmie dalsze postępowanie⁷⁹.

3.1.4. Instrukcja Kongregacji Nauki Wiary

W *Liście* Kongregacja zaznacza, że jeżeli postępowanie będzie miało toczyć się dalej przed trybunałem ordynariusza lub hierarchy, którzy przeprowadzali wstępne dochodzenie to poda ona „odpowiednie wskazówki”⁸⁰. Wskazówki w pierwszej kolejności dotyczą tego czy dalsze postępowanie ma się toczyć na drodze sądowej czy administracyjnej. Kongregacja może także określić jakie kary na drodze postępowania trybunał ordynariusza lub hierarchy będzie mógł, a jakie nie, zawyrokować. Ponadto Kongregacja może zarezerwować sobie potwierdzenie nałożenia przez trybunał ordynariusza lub hierarchy cięższych kar takich jak np. wydalenie ze stanu duchownego⁸¹.

Kongregacja przypomina także, że w trybunałach ustanowionych przez ordynariuszy lub hierarchów funkcje: sędziego, promotora sprawiedliwości, notariusza i obrońcy ważnie mogą pełnić jedynie kapłani⁸².

Kolejną sprawą, o której Kongregacja instruuje jest prawo apelacji. Trybunałem w pierwszej instancji jest trybunał wyznaczony przez Kongregację Nauki Wiary. Może więc nim być trybunał ustanowiony przez ordynariuszy lub hierarchów, którzy przeprowadzali wstępne dochodzenie, może nim także być Trybunał Kongregacji

⁷⁹ *Epistula...*, dz. cyt., s. 787.

⁸⁰ Tamże.

⁸¹ Postępowanie w sprawach zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary podlega tajemnicy papieskiej (*Epistula...*, dz. cyt., s. 788), a akta spraw są przechowywane w tajnych archiwach kurii diecezjalnych lub zakonnych.

⁸² *Epistula...*, dz. cyt., s. 787.

Nauki Wiary. Trybunałem apelacyjnym jest wyłącznie Najwyższy Trybunał Kongregacji Nauki Wiary⁸³.

To do niego może apelować przeciw orzeczeniu pierwszej instancji oskarżony, jego obrońca czy promotor sprawiedliwości.

Ostatnim elementem zawartym w instrukcji sprawy jest przypomnienie, że w jakikolwiek sposób sprawa zostanie zakończona w pierwszej instancji, to zawsze wszystkie jej akta, *ex officio*, mają być jak najprędzej przesłane do Kongregacji Nauki Wiary⁸⁴.

3.1.5. Przedawnienie

Według dyspozycji kan. 1362 §1, n.2⁰ KPK skarga karna z tytułu przestępstwa, o którym tutaj mowa, przedawnia się po upływie pięciu lat o daty jego popełnienia, a gdy idzie o przestępstwo trwałe od daty jego zakończenia⁸⁵.

Kongregacja Nauki Wiary w omawianym przez nas *Liście* ogłasza, iż zgodnie z kan. 1362 §1, n.1⁰ KPK, przedawnienie skargi z tytułu molestowania seksualnego, gdy jest popełnione przez duchownego z osobą niepełnoletnią, zaczyna biec od dnia, w którym osoba niepełnoletnia ukończyła osiemnasty rok życia. Przedawnienie to wygasa po 10-ciu latach⁸⁶.

3.2. *Modus procedendi*, gdy sprawcą jest zakonnik

Krótkiego omówienia wymaga jeszcze kwestia popełnienia przestępstwa molestowania seksualnego nieletniej osoby dokonanego przez zakonnika, który nie przyjął święceń lub przez zakonnicę⁸⁷. Przyjrzyjmy się jak prawo kanoniczne podchodzi do tego zagadnienia.

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ KPK 1983, kan. 1362 §1: „Skarga karna wygasa na skutek przedawnienia po upływie trzech lat, chyba że chodzi:

1⁰ – o przestępstwa zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary;

2⁰ – o skargę z tytułu przestępstw, o których w kan. 1394, 1395, 1397, 1398, która przedawnia się po upływie pięciolecia;

3⁰ – o przestępstwa, które nie są karane prawem powszechnym, jeśli prawo partykularne ustanowiło inny termin przedawnienia.

§ 2. Przedawnienie liczy się od dnia popełnienia przestępstwa, lub, jeśli przestępstwo jest permanentne bądź habitualne, od dnia jego ustania⁸⁷.

⁸⁶ *Epistula...*, dz. cyt., s. 787.

⁸⁷ Od niniejszego punktu, w dalszych naszych rozważaniach, będziemy używać sfor-

Prawo zakonne, zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego, klasyfikując przestępstwa dokonane w materii *de sexto* przez zakonnika grupuje je w trzech kategoriach.

Pierwszą kategorię stanowią przestępstwa opisane przez ustawodawcę w kan. 694 §1 KPK polegające na zawarciu małżeństwa lub usiłowaniu zawarcia małżeństwa, chociażby tylko cywilnego przez zakonnika. W takiej sytuacji zakonnik zostaje wydalony z instytutu na mocy samego prawa⁸⁸.

Drugą grupę stanowią przestępstwa popełnione przez zakonnika, a opisane przez ustawodawcę w kan. 1395 KPK⁸⁹. Wprawdzie odnoszą się one do duchownego, ale ustawodawca chce, aby ich materia była aplikowana także do zakonnika⁹⁰. Zakonnik popełniający któreś z tych przestępstw powinien być wydalony z instytutu chyba, że w wypadku przestępstw, o których w kan. 1395 §2 KPK przełożony uważa, iż wydalenie nie jest bezwzględnie konieczne, ponieważ i w inny sposób można zaradzić poprawie życia członka oraz wyrównaniu naruszonej sprawiedliwości i naprawieniu zgorzenia⁹¹.

Wreszcie trzecią grupę stanowią przestępstwa popełnione przez zakonnika, a opisane przez ustawodawcę w kan. 696 §1 KPK. Tutaj interesująca nas materia została opisana jako „powtarzające się naruszanie świętych więzów”, do których należy zaliczyć między innymi ślub czystości. Ponadto przestępstwo to powinno być: poważne, zewnętrzne, poczytalne i prawnie potwierdzone. Sprawca tego przestępstwa może, ale nie musi, być wydalony z instytutu⁹².

mułowania „zakonnik” rozumiejąc pod nim zakonnika, który nie przyjął święceń lub zakonnicę.

⁸⁸ KPK 1983, kan. 694 §1.

⁸⁹ Por. KPK 1983, kan. 695 §1.

⁹⁰ KPK 1983, kan. 1395 § 1: „Duchowny konkubinariusz poza wypadkiem, o którym w kan. 1394, oraz duchowny trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wywołującym zgorzenie, winien być ukarany suspensą, do której, gdy mimo upomnienia trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary, aż do wydalenia ze stanu duchownego.

§ 2. Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego”.

⁹¹ KPK 1983, kan. 695 §1.

⁹² KPK 1983, kan. 696 §1.

Omawiane przez nas przestępstwo pedofilii zawarte jest w przestępstwach wykazanych w drugiej kategorii. Kategoria ta jednocześnie wskazuje *modus procedendi*. Jest nim wydalenie z instytutu dokonane przez kompetentnego przełożonego na drodze procedury o charakterze administracyjnym. Przedstawmy, w skrócie, tę procedurę⁹³.

3.2.1. Powiadomienie przełożonego kościelnego

Kompetentnym przełożonym do rozpatrzenia doniesienia o popełnieniu przestępstwa przez zakonnika, w myśl postanowień kan. 134 §1 KPK oraz kan. 984 §1 i §3 KKKW, jest jego ordynariusz. Gdyby oskarżonym był sam ordynariusz, o którym mowa we wspomnianych kanonach, to kompetentnym przełożonym, którego należy powiadomić o przestępstwie jest najwyższy przełożony danego instytutu⁹⁴. Natomiast gdyby podejrzanym o popełnienie przestępstwa byłby sam najwyższy przełożony wówczas, w myśl kan. 1405 §3 n. 2° KPK, prowadzenie sprawy zarezerwowane jest trybunałowi Roty Rzymskiej.

To ci przełożeni, zgodnie ze swoimi kompetencjami, powinni być powiadomieni o popełnieniu przestępstwa przez swojego podwładnego.

3.2.2. Wstępne dochodzenie

Gdy przełożony wyższy upewni się co do prawdopodobności popełnienia przestępstwa przez swojego podwładnego powinien przejść do podjęcia prawnych czynności wstępnego dochodzenia. Czynności te może podjąć sam lub przez swego delegata. Pierwszą czynnością jaką powinien podjąć jest ustanowienie notariusza⁹⁵.

Następnie przełożony wyższy powinien zebrać dowody co do faktu i poczytalności podejrzanego i przedstawić podejrzanemu oskar-

⁹³ Szerzej na temat procedury wydalenia z instytutu życia konsekrowanego zob. W. K i w i o r, *Procedura obowiązująca przy eksklaustracji, sekularyzacji i wydaleniu z instytutu życia konsekrowanego*, [w:] PK 38 (1995), nr 3-4, s. 146-162; P. S t a s i Ń s k i, *Przyczyny wydalenia z instytutu zakonnego*, [w:] PK 40 (1997), nr 1-2, s. 147-172.

⁹⁴ KPK 1983, kan. 622: „Najwyższy przełożony otrzymuje władzę nad wszystkimi prowincjami instytutu, domami i członkami, a powinien ją wykonywać zgodnie z przepisami własnego prawa. Pozostali przełożeni posiadają władzę w ramach swojego zadania”.

⁹⁵ KPK 1983, kan. 695 §2 oraz kan. 1437.

żenie i dowody, dając mu tym samym możliwość obrony. Oskarżony powinien dostosunkować się na piśmie do zebranego i przedstawionego mu oskarżenia wraz z materiałem dowodowym⁹⁶.

Tak sporządzone akta podpisane przez przełożonego wyższego i notariusza, wraz z odpowiedziami członka sporządzonymi na piśmie i podpisanymi przez niego samego należy przesłać do najwyższego przełożonego⁹⁷.

W tym miejscu należy także zaznaczyć, że wyższy przełożony po zakończeniu wstępnego dochodzenia, jeśli uzna to za stosowne, nie musi przesyłać akt sprawy do najwyższego przełożonego. Może tak postąpić jeżeli nie chce wydaląc sprawcy przestępstwa z instytutu. Wówczas powinien podjąć decyzję jak w inny sposób można ukarać sprawcę przestępstwa, jak spowodować poprawę jego życia oraz jak wyrównać naruszoną sprawiedliwość i zaradzić zgorzeniu⁹⁸.

3.2.3. Powiadomienie najwyższego przełożonego

Najwyższy przełożony, gdy otrzyma akta sprawy jest zobowiązany do zwołania swojej rady. Wraz z nią, która do ważności musi składać się z przynajmniej czterech członków, ma kolegialnie przystąpić do dokładnego rozważenia dowodów, argumentów i obrony. Badanie sprawy kończy się tajnym głosowaniem, w którym najwyższy przełożony wraz ze swą radą ma zdecydować o wydaleniu członka z instytutu⁹⁹.

Jeżeli zapadnie decyzja o wydaleniu najwyższy przełożony powinien wydać dekret wydalający. Dekret, do ważności, musi zawierać przynajmniej sumarycznie przedstawione umotywowanie prawne i faktyczne¹⁰⁰.

Dekret ten należy przesłać do Stolicy Apostolskiej¹⁰¹.

3.2.4. Powiadomienie Stolicy Apostolskiej

Do Stolicy Apostolskiej nie wystarczy przesłać samego dekretu wydalającego zakonniką z instytutu. Wraz z dekretem wydalającym

⁹⁶ KPK 1983, kan. 695 §2. Materiał dowodowy powinien być zbierany zgodnie z ogólnymi zasadami procesowymi zawartymi w kan. 1526-1529 oraz kan. 1539 KPK 1983.

⁹⁷ KPK 1983, kan. 695 §2.

⁹⁸ KPK 1983, kan. 695 §1.

⁹⁹ KPK 1983, kan. 699 §1.

¹⁰⁰ KPK 1983, kan. 699 §1.

¹⁰¹ KPK 1983, kan. 700.

należy przesłać wszystkie akta sprawy. Dekret ten nabiera mocy prawnej dopiero po potwierdzeniu go przez Stolicę Apostolską¹⁰².

Dekret poza tym, że musi zawierać przynajmniej sumarycznie przedstawione umotywowanie prawne i faktyczne, do ważności, musi także zaznaczyć prawo, przysługujące wydalonemu, wniesienia w ciągu dziesięciu dni od otrzymania powiadomienia rekursu do kompetentnej władzy. Rekurs taki ma skutek zawieszający¹⁰³.

3.2.5. Wydalenie i jego skutki

Podczas wydalania sprawcy przestępstwa z instytutu należy pamiętać, że ma on zawsze prawo komunikowania się z najwyższym przełożonym i bezpośredniego przedstawiania mu własnej obrony¹⁰⁴.

Przez sam fakt prawnego wydalenia z instytutu sprawca przestępstwa zostaje zwolniony ze złożonych ślubów zakonnych oraz ustają wszelkie jego prawa i obowiązki wynikające z profesji¹⁰⁵.

Ci, którzy zostali prawnie wydaleny z instytutu, nie mogą się od niego niczego domagać za jakąkolwiek pracę w nim wykonaną. Instytut jednak powinien zachować słuszność i ewangeliczną miłość wobec wydalonego członka i na ile jest to stosowne pomóc mu w rozpoczęciu nowego życia¹⁰⁶.

Zakończenie

Analiza zagadnienia kościelnego sposobu postępowania w sprawach o pedofilię ukazuje nam, że jest ono bardzo złożone. Przy jego opisie należy bowiem wziąć pod uwagę osiągnięcia psychiatrii w dziedzinie zaburzeń sfery seksualnej. Osiągnięcia psychiatrii w tej dziedzinie są bardzo pomocne kanonistycy, bowiem psychiatria jako nauka empiryczna odwołuje się głównie do faktów, a nie opinii. Z pewną pomocą w zrozumieniu materii przestępstwa pedofilii przychodzi także seksuologia. Jest to jednak stosunkowo młoda dyscyplina nauki, w której wciąż jeszcze trwają badania w zakresie uwarunkowań psychicznych jakimi kierują się sprawcy molestowa-

¹⁰² KPK 1983, kan. 700.

¹⁰³ KPK 1983, kan. 700.

¹⁰⁴ KPK 1983, kan. 698.

¹⁰⁵ KPK 1983, kan. 701.

¹⁰⁶ KPK 1983, kan. 702.

nia dzieci. Wreszcie w opisie zjawiska pedofilii należy uwzględnić osiągnięcia kanonistyki.

Sam *modus procedendi* w sprawach o pedofilię też nie jest prosty. Musi on uwzględnić status prawny sprawcy przestępstwa. Jeśli jest nim duchowny, wówczas sposób postępowania określa Kongregacja Nauki Wiary. Natomiast jeśli sprawcą przestępstwa jest zakonnik, który nie przyjął święceń (*vel* zakonnica), wówczas procedura polega na wydaleniu z instytutu dokonany przez kompetentnego przełożonego na drodze o charakterze administracyjnym. W tym ostatnim przypadku należy pamiętać, że kompetentny przełożony może odstąpić od wszczęcia procedury wydalenia jeżeli uzna, że w inny sposób można sprawiedliwie ukarać sprawcę przestępstwa, zadośćuczynić ofierze przestępstwa i zarządzić zgorszeniu.

Church's *Modus Procedendi* in cases of paedophilia

In ancient Greece and in the countries of the East paedophile activities were, generally, not prosecuted; they were considered to be normal sexual practices. The Church saw this issue differently and, from the very beginning, condemned paedophilia. The earliest Church documents bear witness to that: *Didache* (ca 100), St. Justin condemns it in his *Apologia* (ca 153), Synod of Elwira (305-306), *Apostolic Constitutions* (ca 380), Gratian's *Decretum* (ca 1140), the third Lateran Council (1179), the fourth Lateran Council (1215), the *Code of Canon Law* of 1917, and the *Code of Canon Law* of 1983.

Paedophilia is a sexual deviation when an adult experiences sexual gratification only in relations with children that have not yet developed secondary and tertiary sexual features. According to the International Classifications of Diseases ICD-10, and according to the classification of the American Psychological Association DSM-IV, paedophilia belongs to the disturbances of sexual preferences.

Paedophilia may take various forms: with or without the physical contact, with or without the use of force, it can also take the form of child's pornography.

According to can. 1395,2 of the *Code of Canon Law* the following are the distinctive elements that make up the crime of paedophilia:

- a) the age of the victim (below the age of eighteen)
- b) the sexual nature of the offense against the sixth commandment of the Decalogue;
- c) the perpetrator must be a cleric.

The Church's *Modus Procedendi* stipulates that in cases of the molesting of minors, in the light of the *Code of Canon Law* of 1983 and of the *EPISTULA a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae*

Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchas interesse habentes: *DE DELICTIS GRAVIORIBUS* eidem Congregationi pro Doctrina Fidei *reservatis* of 18th May 2001, the ecclesiastic superior must be notified of the likelihood of an offense having been committed. He conducts the preliminary investigation of which he, then, notifies the Congregation for the Doctrine of the Faith. The Congregation for the Doctrine of the Faith, having studied the findings of the preliminary investigation conducted by the ecclesiastic superior, issues him with an instruction as to the further proceedings.

In the Church, the prosecution in cases of the molesting of minors terminates when ten years have lapsed since the victim came of age.